

UDK: 341.24

Biblid 0543-3657, 64 (2013)

God. LXIV, br. 1150, str. 68–79.

Izvorni naučni članak

Primljen: 7. maj 2013.

Dr Đorđe N. LOPIČIĆ¹

Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963: kratak osvrt povodom pedeset godina od stupanja na snagu

SAŽETAK

U članku je dat kraći osvrt na Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine u povodu 50 godina od stupanja na snagu 24. aprila 1963. Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. predstavlja pre svega najveći uspeh Ujedinjenih nacija u pogledu kodifikacije međunarodnog konzularnog prava koje je bilo vekovima nekodifikovano. Za 50 godina postojanja Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine opravdala je svoje postojanje u međunarodnoj konzularnoj praksi, jer je usvojena od strane 175 država. Ona nije mogla da reši sva pitanja i probleme iz konzularnih odnosa i konzularne materije, ali rešila je najvažnija. Ona ima i svojih nedostataka i nedorečenosti, ali je ostavljeno državama da u bilateralnim konzularnim konvencijama rešavaju te probleme. Očekivalo se da će ova Konvencija usvojiti potpuni imunitet konzularnim funkcionerima, kao što je urađeno sa diplomatima, međutim to nije usvojeno. Jugoslovenska delegacija na čelu sa prof. dr Milanom Bartošem dala je značajan doprinos kako u toku priprema, tako i na samoj Konferenciji u Beču prilikom usvajanja Konvencije. U jugoslovenskoj i u srpskoj konzularnoj praksi ova Konvencija je opravdala svoje postojanje i pomogla u rešavanju na desetine hiljada konzularnih predmeta tokom ovih 50 godina.

Ključne reči: Konferencija Ujedinjenih nacija o konzularnim odnosima i imunitetima u Beču 1963. godine, Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine.

Uvod

Novo poglavlje u oblasti međunarodnih konzularnih odnosa predstavlja Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine, koja je doneta na Konferenciji Ujedinjenih nacija o konzularnim odnosima i imunitetima u Beču od 4. marta do 24. aprila 1963. godine. Konferencija je sazvana na osnovu rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija br. 1685 (XVI) od 18. decembra 1961. godine po pitanjima kodifikacije konzularnog prava.² Kao rezultat svog rada Konferencija je donela tri pravna akta:

1. Bečku konvenciju o konzularnim odnosima;
2. Protokol sa fakultativnim potpisivanjem o sticanju državljanstva; i
3. Protokol sa fakultativnim potpisivanjem o obaveznom rešavanju sporova.³

Svakako da je najvažniji prvi akt Bečka konvencija o konzularnim odnosima, jer ovo je prvi put da se u istoriji konzularnih odnosa došlo do usvajanja jedne multilateralne konvencije koja reguliše konzularne odnose. Naime, do tada je konzularna materija bila regulisana na više načina. Istorijski posmatrano prvo je bila regulisana međunarodnim običajnim pravom. Zatim, unutrašnjim pravom država, kao i dvostranim konzularnim konvencijama između zainteresovanih država. Inače, i pre Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1963. godine bilo je više pokušaja da se kodifikacijom na međunarodnom planu reguliše konzularna materija, i to uglavnom u XIX i XX veku. Međutim, svi ti radovi na kodifikaciji konzularne materije pojedinih naučnika i pisaca, raznih međunarodnih organizacija, naučnih institucija i nevladinih organizacija, ostali su samo u pokušajima.⁴

Za održavanje međunarodne konferencije u Beču od 4. marta 1963. godine nije bio upućen poziv svim nezavisnim državama, iako je cilj ove Konferencije bio donošenje opštevažećih propisa za sve države sveta. Naime, Generalna skupština Ujedinjenih nacija donela je odluku da se na međunarodnu konferenciju u Beču pozovu samo države koje su svrstane u tri kategorije: 1. države članice Ujedinjenih nacija, 2. države članice specijalizovanih ustanova i 3. države članice Međunarodnog suda pravde. Nisu bile pozvane Narodna Republika Kina, Nemačka Demokratska Republika, Narodna Republika

² Mr Milan Bartoš, „Bečka konferencija o konzularnim odnosima, Beograd, 1963“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 161–173.

³ *The Work of the International Law Commission*, Fifth edition, United Nations, New York, 1996, pp. 305–336; Beograd, 1966, *Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, broj 5. od 4. maja 1966, str. 367–390; Luke T. Lee, *Consular Law and Practice*, Second Edition, Oxford, 1991, pp. 23–27.

⁴ Dr Milan Šahović, *Opšta pitanja kodifikacije međunarodnog prava*, Beograd, 1958, str. 28–54; J.C. Bluntschli, *Le Droit International codifié*, 4th Edn, 1884; David Dudley Field, *Outlines of an International Code*, New York, 1876; P. Fiori, *Diritto internazionale codificato e la sua sanzione giuridica*, 1890; *Annuaire de l'Institut de Droit International*, quinzième volume, Paris, 1896, pp. 304–309; *ILA Report of Thirty fifth conferences*, London, 1929; Harvard Law School, *Research in International Law II. The Legal Position and Functions of Consul*, Cambridge, Meess, 1932, Voir notre Annexe III.

Koreja i Demokratska Republika Vijetnam. Na Konferenciji su učestvovali Južna Koreja, Južni Vijetnam i SR Nemačka.

Na Konferenciji su učestvovali ovlašćeni predstavnici 92 države, uključujući i Vatikan, Lihtenštajn i San Marino. Posmatrači su bili predstavnici Bolivije, Gvatemale i Paragvaja, kao i predstavnici međunarodnih organizacija: Međunarodna organizacija rada, Organizacija Ujedinjenih nacija za ishranu i poljoprivredu, Međunarodna agencija za atomsku energiju i Evropski savet.⁵

Generalna skupština Ujedinjenih nacija donela je odluku da se na Konferenciji u Beču prilikom izrade međunarodne konvencije o konzularnim odnosima kao osnova uzme Nacrt članova o konzularnim odnosima i imunitetima koji je izradila Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija na svom XIII zasedanju koje je održano od 1. maja do 7. jula 1961. godine u Ženevi. Tekst konačnog Nacrta međunarodne konvencije je 1961. godine dostavljen Generalnoj skupštini sa predlogom da se sazove međunarodna konferencija predstavnika zainteresovanih država radi izrade jedne ili više međunarodnih konvencija.

Predloženi Nacrt međunarodne konvencije Generalna skupština Ujedinjenih nacija je razmatrala dva puta, i to na XVI zasedanju 1961. i na XVII zasedanju 1962. godine, oba puta zaključila da ponuđeni Nacrt međunarodne konvencije predstavlja dobar osnov za donošenje jedne međunarodne konvencije o konzularnim odnosima.

Najzad, posle više održanih sastanaka na kojima se raspravljalo o navedenom Nacrtu međunarodne konvencije, 24. aprila 1963. godine u Beču je potpisana Bečka konvencija o konzularnim odnosima, koja je stupila na snagu 19. marta 1967. godine.⁶

U uvodnom delu ili preambuli Bečke konvencije o konzularnim odnosima navode se pet principa na kojima se ona zasniva, a koji su veoma značajni za sam sadržaj Konvencije.

Prvo, države ugovornice se podsećaju, da su već u davna vremena uspostavljeni konzularni odnosi između naroda. Zatim se daju ciljevi i načela Povelje Ujedinjenih nacija o suverenoj jednakosti država, o očuvanju međunarodnog mira i bezbednosti i o razvoju prijateljskih odnosa među narodima. Navodi se da će privilegije i imuniteti takođe doprineti unapređivanju prijateljskih odnosa među zemljama, i da privilegije i imuniteti koji su predviđeni u Konvenciji ne pripadaju pojedincima, već obezbeđuju uspešno ispunjenje njihovih funkcija preko konzulata, a u ime njihovih država. Na kraju se navodi značajna i važna formulacija koja propisuje da će se pitanja koja nisu izričito rešena i dalje rešavati prema pravilima običajnog međunarodnog prava.

⁵ Dr Bogdan Babović, „Bečka konvencija o konzularnim odnosima, Beograd, 1963“, *Godišnjak Instituta za međunarodnu politiku i privredu*, str. 750.

⁶ *The Work of the International Law Commission*, op. cit., p. 305.

Nije nam namera da izvršimo komentar Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1963. godine, nego samo da se ukratko osvrnemo i ukažemo na njen značaj i važnost, s obzirom na to da se 24. aprila 2013. godine obeležava 50 godina od njenog potpisivanja i praktične primene. Nesumnjivo, Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine predstavlja jedan od najvećih uspeha Ujedinjenih nacija na planu kodifikacije međunarodnog prava.⁷

Jer, konzularni odnosi su veoma kompleksna materija, koja je do tada bila međunarodnopravno nekodifikovana, i od raznih država pravno uređena i regulisana unutrašnjim pravom na razne načine. Prvo, međunarodno običajno pravo u ovoj konzularnoj materiji nije opšte usvojeno, i ono se u raznim državama različito tumači i različito primenjuje. Dobar deo konzularnih odnosa u većini država uređen je ili regulisan unutrašnjim pravom koje se veoma razlikuje u većini država, ili čak iako je slično različito se tumači i različito primenjuje u praksi. Brojne bilateralne konzularne konvencije su na različite načine regulisale razna osnovna pitanja iz konzularnih odnosa. Tako da je taj ogromni konglomerat u konzularnim odnosima unosio dosta nesigurnosti i teškoća u rešavanju brojnih konzularnih pitanja i problema.

Odmah da naglasimo da je Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine popunila jednu ogromnu prazninu, koja je postojala još od prvih nastanaka konzularnih odnosa u starom i srednjem veku, pa sve do sredine XX veka. Takođe moramo naglasiti i da ova Konvencija nije mogla da reši sva pitanja i probleme konzularnih odnosa i konzularne materije, i da je to ostavljeno da se reguliše putem međunarodnog običajnog prava kao i na osnovu bilateralnih konzularnih konvencija između zainteresovanih država.

Centralni deo Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1963. godine posvećen je olakšicama, privilegijama i imunitetima koji se daju konzulatima (član 28–39) i konzularnim funkcionerima (član 40–57).⁸ Većina naučnika, teoretičara, pisaca, kao i praktičara, smatra da ova Konvencija nije ispunila izvesna opravdana očekivanja koja se odnose na izjednačavanje ili bar približavanje konzula diplomatskim agentima u pogledu privilegija i imuniteta.⁹

Nažalost, ovo pitanje je postavljeno i na Bečkoj konferenciji o konzularnim odnosima u 1963. godini, ali nije rešeno zbog otpora velikog broja država, naročito velikih, kao i dobrog dela novooslobođenih država. Velike države nisu imale interesa da konzularnim funkcionerima daju potpuni imunitet, znajući

⁷ O kodifikaciji videti: Dr Milan Šahović, *Opšta pitanja kodifikacije međunarodnog prava*, op. cit.

⁸ Dr Miodrag Mitić, dr Stevan Đorđević, *Diplomatsko i konzularno pravo*, Drugo izdanje, Beograd, 2007, str. 215; Prof. dr Smilja Avramov, prof. dr Milenko Kreća, *Međunarodno javno pravo*, dvadeset prvo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2008, str. 164–165; Prof. dr Rodoljub Etinski, *Međunarodno javno pravo*, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad, 2012, str. 497–507.

⁹ Dr Miodrag Mitić, dr Stevan Đorđević, ibidem, str. 215–219; Dr Božidar Jovanović, *Međunarodnopravna zaštita konzularnih predstavnika*, Beograd, 1964, 13. maj, broj 1–2, str. 34–50; Dr Đuro Vuković, „Imunitet konzularnih predstavnika“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, broj 5, Beograd, 1989, str. 474–497.

da će njihovi konzuli u drugim državama ukoliko i izvrše neko krivično delo, biti bez većih problema na jednostavan i brz način oslobođeni krivičnog gonjenja, i to samo proglašenjem za *persona non grata*. Novooslobođene azijsko-afričke države, oslobođene od dugogodišnjeg kolonijalnog ropstva, imale su još u svežem pamćenju sistem kapitulacija, gde su kolonijalni konzuli vekovima uživali potpuni imunitet i praktično radili šta su hteli ne poštujući i ne priznajući zakonodavstvo države prijema i često se mešajući u unutrašnje poslove države prijema.

Ipak, izvestan broj država je u svojim bilateralnim konzularnim konvencijama predvideo da konzularni funkcioneri imaju potpuni imunitet, kao što ga imaju diplomatski funkcioneri na osnovu Bečke konvencije o diplomatskim odnosima iz 1961. godine. Tako je SAD zaključio konzularne konvencije sa Sovjetskim Savezom, Kinom, Bugarskom, Poljskom, Rumunijom, Filipinima, gde se konzularnim funkcionerima uzajamno priznaje potpuni imunitet od krivičnog sudstva države prijema.¹⁰ Tadašnji Sovjetski Savez je iste ugovore zaključio sa državama tadašnjeg Varšavskog pakta.¹¹ Ruska Federacija je nastavila da zaključuje konzularne konvencije sa pojedinim državama u kojima konzularni funkcioneri imaju potpuni imunitet od krivičnog sudstva države prijema.¹²

Tadašnja Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je još od prvih dana 1949. godine, kada je osnovana Komisija za međunarodno pravo Ujedinjenih nacija, koja se je bavila kodifikacijom međunarodnog diplomatskog i konzularnog prava, učestvovala vrlo aktivno u radu ove Komisije. Od tada pa sve do XVI zasedanja 1961. godine i na XVII zasedanju 1962. Jugoslavija je veoma aktivno učestvovala u izradi nacrtu jedne opšte konvencije o konzularnim odnosima i imunitetima. Tada je Generalna skupština Ujedinjenih nacija konstatovala u Rezoluciji broj 1685. od 18. decembra 1961. godine i Rezoluciji broj 1813. od 18. decembra 1962, koje su donete na predlog Šestog komiteta Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, da je Komisija izradila dobar Nacrt konvencije koji će predstavljati osnov za izradu jedne opšte međunarodne konvencije o konzularnim odnosima i imunitetima. Takođe je Generalna skupština Ujedinjenih nacija izrazila uverenje da će navedeni nacrt predstavljati uspešnu kodifikaciju konzularnih odnosa i progresivni razvoj međunarodnog prava, i da će on doprineti daljem razvijanju i unapređivanju prijateljskih odnosa među državama bez obzira na njihove unutrašnje društveno-političke sisteme i uređenja. U pripremi Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1963. godine tadašnja Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija je veoma aktivno učestvovala, pa je na međunarodnu diplomatsku konferenciju 1963. godine u Beču poslala delegaciju. Praktično, to je bila delegacija stručnjaka za međunarodno pravo iz Saveznog ministarstva za inostrane poslove.

¹⁰ Grant McClanhan, *Diplomatic Immunity, Principles, Problems*, New York, 1989, p. 246.

¹¹ Dr Boris Krivokapić, *Konzularne konvencije SSSR-a sa drugim zemljama Varšavskog ugovora*, Beograd, 1987, str. 49–50.

¹² Dr Miodrag Mitić, dr Stevan Đorđević, *Diplomatsko i konzularno pravo*, op. cit., str. 218.

Na čelu jugoslovenske delegacije nalazio se prof. dr Milan Bartoš, tada ambasador i glavni pravni savetnik u SMIP,¹³ članovi delegacije Miša Levi,¹⁴ pomoćnik načelnika Uprave za konzularne poslove, dr Miodrag Mitić,¹⁵ savetnik u Službi za međunarodnopravne poslove, i Milan Ribica,¹⁶ šef konzularnog odeljenja Ambasade SFRJ u Beču, svi iz SMIP. Inače, prof. dr Milan Bartoš i prof. dr Jaroslav Žourek¹⁷ iz Čehoslovačke bili su izvestioci za UN za kodifikaciju diplomatskog i konzularnog prava, kao i glavni redaktori Nacrta Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1963. godine.

¹³ Prof. dr Milan Bartoš (1901–1974), diplomirani pravnik, karijerni diplomata, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, od 1946. do 1960. glavni pravni savetnik sa zvanjem ambasadora u Saveznom ministarstvu za inostrane poslove. Za akademika i generalnog sekretara SANU izabran 1961. i potpredsednika SANU 1965–1971. Učestvovao u gotovo svim jugoslovenskim delegacijama gde se raspravljalo o međunarodnom pravu, kao i u Generalnoj skupštini UN. Bio član Komisije UN za međunarodno pravo i učestvovao na konferencijama za kodifikaciju diplomatskog i konzularnog prava. Pisac preko 600 radova iz međunarodnog javnog i privatnog prava, privrednog prava, meničnog prava, civilnog prava, kosmičkog i drugih grana prava. Najpoznatije delo: *Međunarodno javno pravo I–III*, Beograd, 1954–1958. Bliže videti: *Srpski biografski rečnik*, 1. A–B, Novi Sad, 2004, str. 434–435. i *Jugoslovenski savremenici ko je ko u Jugoslaviji*, Beograd, 1970, str. 57.

¹⁴ Miša (Moša) Levi (1907–1985), diplomirani pravnik, advokat i karijerni diplomata. U SSIP radio od 1947. do 1963. Bio prvi sekretar i savetnik u Misiji SFRJ u Njujorku 1947–1950, savetnik Ambasade SFRJ u Japanu 1950–1954. Od 1954. do 1960. bio pomoćnik glavnog pravnog savetnika, pomoćnik načelnika Uprave za konzularne poslove. Bio organizacioni sekretar Prve konferencije nesvrstanih u Beogradu 1961. i delegat na Bečkoj konferenciji UN o konzularnim odnosima mart–april 1963. godine. Napisao sjajan članak: „Bečka konvencija o konzularnim odnosima i jugoslovenska praksa“, Beograd, 1963, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 215–242. Bliže videti: Miša (Moša) Levi, *Znameniti Jevreji Srbije: biografski leksikon*, urednik Aleksandar Gaon, str. 136–137.

¹⁵ Dr Miodrag Mitić (1933–2005), diplomirani pravnik, karijerni diplomata, u SMIP počeo da radi 1960, šef konzularnog odeljenja Ambasade SFRJ u Beču, generalni konzul, glavni pravni savetnik, ambasador i pomoćnik ministra u SMIP, profesor univerziteta, jedan od najvećih jugoslovenskih i srpskih stručnjaka za diplomatsko i konzularno pravo. Objavio preko 150 članaka, rasprava, komentara, osvrti i prikaza iz međunarodnog javnog i privatnog prava, diplomatskog i konzularnog prava, međunarodnih odnosa i diplomatije. Objavio sledeće knjige i monografije: *Diplomatske i konzularne funkcije*, 1978; *Međunarodno pravo u jugoslovenskoj krizi*, 1996; *Problemi jugoslovenske diplomatije i diplomatske službe – prilog raspravi*, 1997; *Nacionalne manjine*, 1998; *Diplomatija*, 1999; *Manjine u međunarodnim dokumentima SR Jugoslavije*, 1999; *Diplomatsko i konzularno pravo* (koautor), 2000; *Profesija sporazumavanja*, 2000; *Međunarodno pravo u senci sile*, 2000; *Diplomatija i spoljna politika u zakonodavstvu Ruske Federacije*, 2001; *Poete u fraku*, 2002; *Diplomatija kao sredstvo za promociju, ostvarivanje i zaštitu poslovnih interesa*, Priručnik za poslovne ljude, 2003; *Kako nam se dogodio Rambuje*, 2003; *Nemački pogled na jugoslovensku krizu*, 2005. i *Diplomatsko i konzularno pravo* (koautor), drugo izdanje, 2007. Penzionisan 1996.

¹⁶ Milan Ribica (1926), karijerni diplomata, u SSIP počeo da radi 1956. Službovao kao konzul u Generalnom konzulatu u Minhenu, šef konzularnog odeljenja u Ambasadi u Beču 1961–1965, Ambasadi u Istočnom Berlinu 1968–1975, i u Ambasadi u Beču 1977–1983. kao savetnik. Penzionisan kao ministar savetnik 1986, kao penzioner živi u Beogradu.

¹⁷ J. Žourek, „Consular relations and immunities, Report to the International Law Commission of the United Nations“, *Yearbook of the International Law Commission*, New York, 1957, vol. II, pp. 71; J. Žourek, „Histoire des relations consulaires“, Paris, 1958, *Revue de Droit international pour le Moyen-Orient*, 6-eme annee, No. 2, Decembre 1957, p. 174; J. Žourek, „Le statut et les fonctions des consuls, La Haye“, 1962, *Recueil des Cours de l'Academie de Droit International Prive de la Haye*, Vol. II, p. 365; J. Žourek, „Quelques problemes theoriques du droit consulaire“, Paris, 1963, *Journal du droit international*, No.1, pp. 4.

Socijalistička Federativna Republike Jugoslavija je ratifikovala Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine 24. februara 1964.¹⁸

Jugoslovenska i srpska nauka, kao i stručna konzularna praksa, sa velikim zadovoljstvom prihvatili su Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine i istu primenjivali u konzularnoj praksi. Publikovano je relativno dosta članaka, komentara, rasprava, prikaza i osvrti koji obrađuju Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine i njenu primenu u praksi.¹⁹

Zatim, Jugoslavija je sa nizom drugih država zaključila bilateralne konzularne konvencije, koje su imale za osnov Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine, s tim što su u tim bilateralnim konvencijama regulisale određena pitanja koja nisu bila rešena, ili su bila nejasna i nepotpuno rešena u Bečkoj konvenciji o konzularnim odnosima iz 1963. godine.

Navešćemo važeće bilateralne konzularne konvencije koje Republika Srbija ima zaključene sa drugim stranim državama: Italijom iz 1963, Bolivijom iz 1988, Mađarskom iz 1964, Velikom Britanijom iz 1966, Mongolijom iz 1967, Turskom iz 1971, Belgijom iz 1974, Rumunijom iz 1975, Grčkom iz 1976, Irakom iz 1981. Konvencija o dopuni Jugoslovensko-mađarske konzularne konvencije potpisana je između Vlade SFRJ i Vlade NR Mađarske 20. II 1963, dopuna iz 1980. Zatim sa ČSSR iz 1982, Kinom iz 1982, Poljskom iz 1983, Bugarskom iz 1989, Sirijom iz 1991, Hrvatskom iz 1998, Makedonijom iz 1998, Ukrajinom iz 2005. i Crnom Gorom iz 2008. godine. Najveći broj navedenih bilateralnih konzularnih konvencija Republika Srbija je preuzela po pravu kontinuiteta od tadašnje Socijalističke Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Savezne Republike Jugoslavije, a svega jednu je zaključila kao Republika Srbija (sa Republikom Crnom Gorom 2006. godine).²⁰ Smatramo da bi mnoge od navedenih bilateralnih konzularnih konvencija trebalo temeljno razmotriti i proučiti, i videti da li bi trebalo izvršiti njihove dopune ili možda zaključiti nove

¹⁸ *Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, broj 5, Beograd, 4. maj 1966, str. 367–390.

¹⁹ Miša Levi, „Bečka konvencija o konzularnim odnosima i jugoslovenska praksa“, Beograd, 1963, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 215–242; Dr Miodrag Mitić, *Diplomatske i konzularne funkcije*, Beograd, 1978; Dr Bećir Mehović, „Funkcija konzula i jugoslovenska konzularna praksa“, Sarajevo, 1980, *Pravna misao*, broj 9–10, str. 38–50; Dr Georgi Trajkovski, *Konzularna praksa*, Beograd, 1991; Dr Đorđe Lopičić, „Pravni status i funkcije konzulata“, Novi Sad, 1992, *Pravo teorija i praksa*, broj 11–12, str. 57–63; Dr Mirko Živković, „Zaključenje diplomatsko-konzularnog braka prema jugoslovenskom pravu“, Niš, 1995, *Zbornik Pravnog fakulteta u Nišu XXXIV–XXXV*, str. 86–98; Dr Đorđe Lopičić, „Pravni status konzula u krivičnom postupku“, Beograd, 1996, *Pravni život*, broj 3–4, str. 125–135; Predrag S. Mitić, *Diplomatski i konzularni priručnik*, Beograd, 2001; Radomir (Slobodana) Jergić, *Srpski konzularni praktikum*, Beograd, 2011.

²⁰ Navedene bilateralne konzularne konvencije objavljene su u Dodatku *Službenog lista SFRJ, Međunarodni ugovori Službenog lista SFRJ, Službenom listu SRJ – Međunarodni ugovori i Službenom listu SCG – Međunarodni ugovori*. Sve navedene bilateralne konzularne konvencije nalaze se u Ministarstvu spoljnih poslova Srbije u Beogradu, koji je depozitar svih međudržavnih ugovora; Dr Krešimir Sajko, „Pravni položaj stranaca u SFR Jugoslaviji na osnovu konvencija kojima se utvrđuju konzularne funkcije“, Sarajevo, 1972, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, str. 301–309; Dr Zoran Radivojević, „Oblici zaštite jugoslovenskih državljana u inostranstvu prema konzularnim konvencijama“, Novi Sad, 1991, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, broj 7–8, str. 6–15.

bilateralne konzularne konvencije. Jer, u međuvremenu su se dogodile mnoge političke, pravne i zakonodavne promene u svetu, koje su imale određene odraze i na konzularne odnose.

Savezno ministarstvo spoljnih poslova Jugoslavije imalo je dobro organizovanu Upravu za konzularne poslove, koja je uvek bila najbrojnija od svih tadašnjih uprava i drugih organizacionih jedinica, jer su obim, vrste i broj konzularnih poslova bili zaista veliki i zahtevali toliki broj službenika. Uprava za konzularne poslove je uvek bila pre svega stručna služba, tako da su tu radili stručni kadrovi koji su dobro poznavali konzularne odnose i konzularnu materiju, i jedna od retkih uprava koja je radila non-stop, sa dežurstvima i za vreme vikenda i svih državnih praznika. Uprava za konzularne poslove je uvek tesno sarađivala sa Službom za međunarodnopravne poslove i glavnim pravnim savetnikom u rešavanju ne samo konkretnih predmeta nego i po načelnim stavovima, kao i kada su bili u pitanju zaključivanje konzularnih konvencija ili neki slični poslovi. Navodimo da u tadašnjoj jugoslovenskoj i srpskoj literaturi nije postojala knjiga, monografija, sistematski rad ili priručnik o konzularnoj materiji.

Zato su Uprava za konzularne poslove i Služba za međunarodnopravne poslove, kao i predstavnici ministarstava pravde, unutrašnjih poslova, socijalnog osiguranja, pomorstva i rečnog saobraćaja publikovali 1957. godine PRIRUČNIK za konzularnu službu FNRJ na 272 stranice, koji je bio samo za internu upotrebu službe za konzularne poslove. Navedeni priručnik je zaista obuhvatio najvažnija pitanja konzularne materije i decenijama je korišćen kako u zemlji tako i u diplomatsko konzularnim predstavništvima u rešavanju konkretnih predmeta. Razmatrajući navedeni PRIRUČNIK može se konstatovati da je bio veoma dobar i stručno urađen, i ne vidimo razloga što je proglašen „samo za službenu upotrebu službe“, jer nije sadržavao nikakve poverljive i tajne odredbe, rešenja, uputstva, metode i sl. Jer, da je bio oslobođen te interne upotrebe, bio bi dostupan širokom krugu zainteresovanih korisnika, i bio bi sigurno doživeo više dopunjenih i izmenjenih izdanja, pošto se osećala velika potreba za jednim takvim priručnikom ili praktikumom. Na takav konzularni praktikum ili priručnik čekalo se dosta dugo, i tek dr Georgi Trajkovski, karijerni diplomata i stručnjak za konzularno pravo publikovao je svoju zaista stručnu i vrednu knjigu Konzularna praksa, Beograd, 1991. godine. Zatim, tu je i kraći Diplomatski i konzularni priručnik, karijernog diplomate Predraga S. Mitića, Beograd, 2001. U istoj kategoriji vrednih i značajnih knjiga treba spomenuti i knjigu karijernog diplomate Radomira (Slobodana) Jergića, opunomoćenog ministra: Srpski konzularni praktikum, Beograd, 2011. Radomir Jergić spada u red naših najvećih praktičara i poznavaoča međunarodnog konzularnog prava, i ova knjiga je rezultat njegovog rada i iskustva u zemlji i u inostranstvu od preko četiri decenije na konzularnoj materiji.

Prilika je da navedemo po hronologiji publikovanja bez davanja ocene ili rangiranja koje su knjige u našoj literaturi štampane o konzularnoj materiji: prof. dr Ivan Tomšić, *Konzularno pravo – Kratak očrt meddržavnega in jugoslavenskoga konzularnega prava*, Ljubljana, 1956. (šapirografisano);²¹ dr

Miodrag Mitić, *Diplomatske i konzularne funkcije*, Beograd, 1978; dr Bogdan Babović, *Savremeno konzularno pravo prema regionalnoj i univerzalnoj kodifikaciji*, Beograd, 1981. (šapirografisano);²² dr Boris Krivokapić, *Konzularne konvencije SSSR sa drugim zemljama Varšavskog ugovora*, Beograd, 1987; dr Georgi Trajkovski, *Konzularna praksa*, Beograd, 1991; Predrag S. Mitić, *Diplomatski i konzularni priručnik*, Beograd, 2001; *Studije i ogledi o konzularnim odnosima*, priredio dr Đorđe N. Lopičić, Beograd, 2006; Nenad Avramović, *Diplomatsko i konzularno pravo*, Novi Sad, 2006; dr Đorđe N. Lopičić, *Konzularni odnosi Srbije (1804–1918)*, Beograd, 2007; dr Miodrag Mitić, dr Stevan Đorđević, *Diplomatsko i konzularno pravo*, drugo izdanje, Beograd, 2007; *Studije, ogledi, dokumenti i spisi o konzularnim odnosima Crne Gore 1616–1918. godine*, priredio dr Đorđe N. Lopičić, Beograd, 2007; prof. dr Boris Krivokapić, *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Beograd, 2010; Radomir S. Jergić, *Srpski konzularni praktikum*, Beograd, 2011. i prof. dr Milenko Kreća, *Međunarodno pravo predstavljanja (diplomatsko i konzularno pravo)*, Beograd, 2012; i drugi.

Konzuli su doprineli rešavanju i zaštiti mnogih životnih, važnih i značajnih privatnopravnih pitanja fizičkim licima, kao i zaštiti interesa države imenovanja i njenih pravnih lica u državama prijema. Usled ogromnih kretanja ljudi u svetskim razmerama, bilo da su u pitanju iseljenici, radnici na radu u inostranstvu, migracije, izbeglice, službena, privatna ili turistička putovanja, koji su nastali početkom a naročito se povećali u drugoj polovini XX veka, porastao je značaj konzularne službe, konzulata i konzula. To je uslovalo povećanja konzulata u svim država sveta. Tako postoje podaci da je još početkom tridesetih godina XX veka u pedesetak različitih država postojalo 6.000–7.000 konzulata i 1.100 diplomatskih misija, a broj konzula bio je preko 17.000. Navedeni broj konzula je i dalje rastao, tako da je 1962. godine u svetu bilo preko 20.000 konzula. Danas je teško utvrditi koliki je broj konzula u svetu, jer danas u svetu ima oko 200 država, a u jednoj državi može se otvoriti više konzulata, naročito počasnih konzulata kojih je ogroman broj i koji se svakim danom povećava – onda se može osnovano pretpostaviti da je broj u odnosu na 1962. godinu dupliran.²³

Razmatrajući Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine, danas posle 50. godine njenog nastanka i primene u međunarodnoj konzularnoj praksi, možemo sa sigurnošću da konstatujemo da je ona u potpunosti opravdala svoje postojanje. To se ogleda ne samo u njenom prihvatanju od ogromnog broja država savremenog sveta, nego i u njenoj opštoj primeni u konzularnim odnosima i konzularnoj materiji. Najbolji

²¹ Rad prof. dr Ivana Tomšića, iako se radi o prvom radu iz konzularne materije posle Drugog svetskog rata u Jugoslaviji i o vrednom i značajnom radu, ostao je nažalost samo kao rukopis šapirografisan u nekoliko primeraka, tako da nije dostupan naučnoj, stručnoj i najširoj javnosti.

²² Navedena sjajna knjiga dr Bogdana Babović koja obrađuje celokupnu konzularnu materiju ostala je nažalost samo kao rukopis, šapirografisana u nekoliko primeraka, tako da nije dostupna široj naučnoj, stručnoj i najširoj javnosti.

²³ Prof. dr Boris Krivokapić, *Enciklopedijski rečnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Beograd, 2012, str. 459.

dokaz da je Bečka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine postala opšteusvojen savremeni međunarodni akt iz materije konzularnih odnosa, jeste da je postala međunarodno konzularno pravo i pravni izvor opšteg značaja za konzularno pravo. Dokaz za navedenu konstataciju je i činjenica da je Bečku konvenciju o konzularnim odnosima iz 1963. godine do 10. aprila 2013. godine ratifikovalo ili joj pristupilo 175 država.

Posle Bečke konvencije o konzularnim odnosima iz 1963. godine izvršena je još jedna regionalna kodifikacija konzularnog prava. Reč je Evropskoj konvenciji o konzularnim funkcijama, koju je doneo Evropski savet 11. decembra 1967. godine.²⁴ Navedena Evropska konvencija o konzularnim funkcijama iz 1967, kao što se i iz samog naslova vidi, reguliše samo jednu užu materiju konzularnih odnosa – konzularne funkcije, tako da ona nije konvencija univerzalnog karaktera koja obuhvata sva ili najveći deo pitanja iz konzularne materije. U pitanju je samo jedna regionalna konvencija o konzularnim funkcijama koja se ograničava jedino na države članice Evropskog saveta. Ovu Evropsku konvenciju o konzularnim funkcijama iz 1967. godine ratifikovale su svega četiri države: Grčka, Norveška, Portugalija i Španija, tako da ona praktično nije stupila na snagu, jer uslov je bio ratifikacija pet država. Gruzija je ratifikovala ovu Konvenciju 8. marta 2011. godine, tako da je ispunjen uslov o stupanju na snagu sa 9. junom 2011. Posle Gruzije nijedna država nije izvršila ratifikaciju ove konvencije. Evropska konvencija o konzularnim odnosima iz 1967. godine očigledno predstavlja samo jedan neuspešni pokušaj kodifikacije konzularnog prava, koji nije naišao ni na prijem kod država članica Saveta Evrope, sem navedene četiri države, tako da se u praksi i ne primenjuje, niti bilo koga obavezuje.²⁵

Republika Srbija nije potpisala niti ratifikovala Evropsku konvenciju o konzularnim funkcijama iz 1967. godine.

Sasvim je izvesno da ova konvencija nije savršena i idealna, da ima određenih nedostataka, da ima pitanja koja su ostala nerešena, da su određena pitanja mogla biti bolje formulisana i da nije ispunila određena očekivanja. Međutim, i pored navedenih nedostataka i nerešenih pitanja, ova konvencija je popunila jednu ogromnu prazninu koja je vekovima bila otvorena i neregulisana, i nesumnjivo posle pet decenija njene primene u širokoj međunarodnoj praksi opravdala svoje postojanje, i sada u savremenim međunarodnim konzularnim odnosima i međunarodnom konzularnom pravu postoje opšteprihvaćeni regulisani i uređeni navedeni konzularni odnosi i konzularna materija.

²⁴ N.A. Maryan Green, "European Convention on Consular Functions: A contribution to the Interantional Law", Brussel, 1972, *Revue Belge de droit international*, No. 1, p. 177; H. Wiberinghaus, "Convention europeenne sur les fonctions consulaires", Paris, 1968, *Annuaire francais de droit international*, p. 771; „Evropska konvencija o konzularnim odnosima“, Beograd, 1971, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 276–289.

²⁵ Dr Bogdan Babović, „Evropska konvencija o konzularnim funkcijama“, Beograd, 1971, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 247–257.

Bibliografija

1. Avramov, dr Smilja, *Međunarodno javno pravo, Krićka naućna misao o međunarodnom javnom pravu i međunarodnim odnosima*, Beograd, 2011.
2. Avramov, dr Smilja, Kreća, dr Milenko, *Međunarodno javno pravo*, dvadeset prvo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2008.
3. Babović, dr Bogdan, „Bećka konvencija o konzularnim odnosima“, *Godišnjak Instituta za međunarodnu politiku i privredu*, str. 747–756, Beograd.
4. Babović, dr Bogdan, „Evropska konvencija o konzularnim funkcijama“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 247–257, Beograd, 1971.
5. Babović, dr Bogdan, „Poćasni konzuli i kodifikacija konzularnog prava“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 1, str. 102, Beograd, 1962.
6. Babović, dr Bogdan, *Savremeno konzularno pravo prema regionalnoj i univerzalnoj kodifikaciji*, Beograd, 1981.
7. Bartoš, dr Milan, „Bećka konferencija o konzularnim odnosima“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 161–173, Beograd, 1963.
8. Bartoš, dr Milan, „Poloćaj konzula, konzularnih slućbenika i rad organa unutrašnjih poslova“, *Narodna milicija*, broj 9, str. 3–10, Beograd, 1955.
9. „Bećka konvencija o konzularnim odnosima iz 1963. godine“, *Međunarodni ugovori i drugi sporazumi*, broj 5, str. 367–390, Beograd, 4. maj 1966.
10. Etinski, dr Rodoljub, Ćajić, dr Sanja, *Međunarodno javno pravo*, peto izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad, 2012.
11. Janković, M. dr Branimir, Radivojević, dr Zoran, *Međunarodno javno pravo*, drugo dopunjeno izdanje, Niš, 1995.
12. Jergić, (Slobodana) Radomir, *Srpski konzularni praktikum*, Beograd, 2011.
13. Jovanović, dr Boćidar, *Međunarodnopravna zašćita konzularnih predstavnika*, Beograd, 1964, 13. maj, broj 1–2, str. 34–50.
14. Kreća, dr Milenko, *Međunarodno pravo predstavljanja (diplomatsko i konzularno pravo)*, Beograd, 2012.
15. Krivokapić, dr Boris, *Enciklopedijski rećnik međunarodnog prava i međunarodnih odnosa*, Beograd, 2010.
16. Krivokapić, dr Boris, *Konzularne konvencije SSSR i zemalja Varšavskog ugovora*, Beograd, 1987.
17. Lee, T. Luke, *Consular Law and Practice*, Second Edition, Oxford, 1991.
18. Levi, Miša (Moša), „Bećka konvencija o konzularnim odnosima i jugoslovenska praksa“, *Jugoslovenska revija za međunarodno pravo*, broj 2, str. 215–242, Beograd, 1963.
19. Lopićić, dr ĆorĊe, *Konzularni odnosi Srbije (1804–1918)*, Beograd, 2007.
20. Lopićić, dr ĆorĊe, „Poćasni konzuli“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, broj 3–4, str. 337–347, Beograd, 1993.
21. Lopićić, dr ĆorĊe, „Pravni status i funkcije konzulata“, *Pravo teorija i praksa*, broj 11–12, str. 57–63, Novi Sad, 1992.
22. Lopićić, dr ĆorĊe, „Pravni status konzula u krivićnom postupku“, *Pravni ćivot*, broj 3–4, str. 125–135, Beograd, 1996.
23. Lopićić, dr ĆorĊe N. (prir.), *Studije i ogleĊi o konzularnim odnosima*, Beograd, 2006.
24. Meholjić, dr Bećir, „Funkcija konzula i jugoslovenska konzularna praksa“, *Pravna misao*, broj 9–10, str. 38–50, Sarajevo, 1980.

25. Mitić, dr Miodrag, *Diplomatske i konzularne funkcije*, Beograd, 1978.
26. Mitić, Miodrag, Đorđević Stevan, *Diplomatsko i konzularno pravo*, Beograd, 2007.
27. Pasinović, dr Krsto, „O nekim pravilima diplomatskog odnosno konzularnog prava“, *Priručnik za stručno obrazovanje radnika unutrašnjih poslova*, broj 3–4, str. 256–261, Zagreb, 1968.
28. *Priručnik za konzularnu službu FNRI*, Beograd, 1957.
29. Radivojević, dr Zoran, „Oblici zaštite jugoslovenskih državljana u inostranstvu prema konzularnim konvencijama“, *Glasnik Advokatske komore Vojvodine*, broj 7–8, str. 6–15, Novi sad, 1991.
30. Sajko, dr Krešimir, „Pravni položaj stranaca u SFR Jugoslaviji na osnovu konvencija kojim se utvrđuju konzularne funkcije“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, str. 301–309, Sarajevo, 1973.
31. Šahović, dr Milan, *Opšta pitanja kodifikacije međunarodnog prava*, Beograd, 1958.
32. Trajkovski, dr Georgi, *Konzularna praksa*, Beograd, 1991.
33. Vuković, dr Đuro, „Imunitet konzularnih predstavnika“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, broj 5, str. 474–497, Beograd, 1989.

Dr Đorđe N. LOPIČIĆ

1963 VIENNA CONVENTION ON CONSULAR RELATIONS – A SHORT OVERVIEW ON THE OCCASION OF ITS 50TH ANNIVERSARY

ABSTRACT

This article presents of short overview of 1963 Vienna Convention on Consular Relations on the occasion of 50th anniversary from its entering into force on 24 April 1963. The Vienna Convention on Consular Relations from 1963 is primarily the biggest success of the United Nations concerning the codification of International Consular Law, which was for centuries uncoded. For 50 years since it was adopted, 1963 Vienna Convention on Consular Relations has justified its existence in the international consular practice, since it was adopted by 175 countries. It could not resolve all issues and problems of consular relations and consular matters, but it has done for most important issues. It has its errors, but it has been left to the states in bilateral consular conventions to solve these problems. It was expected that the Convention would adopt complete immunity to consular officers as was done with diplomats, but it was not adopted. The Yugoslav delegation led by Prof. Milan Bartoš made a significant contribution during the preparations for the Conference and at the very Conference in Vienna when the Convention was adopted. In the Yugoslav and Serbian consular practice, the Convention has justified its existence and helped to resolve thousands of consular cases during these 50 years.

Key words: 1963 United Nations Conference on Consular Relations and Immunities of Vienna, 1963 Vienna Convention on Consular Relations.